

5. Ruzmetova D. K. CRUCIAL ROLE OF GRAMMAR IN EFFECTIVE COMMUNICATION //Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal. – 2024. – T. 5. – №. 05. – C. 246-250.

6. Akmalxonov S. F. A. ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A VIRTUAL ASSISTANCE TO ENGLISH TEACHERS //European Science Methodical Journal. – 2024. – T. 2. – №. 6. – C. 339-344.

7. Ruzmetova D. K. MODERN METHODS AND APPROACHES TO TEACH ENGLISH GRAMMAR FOR EFL STUDENTS //Academic research in educational sciences. – 2024. – T. 5. – №. CSPU Conference 1. – C. 405-408.

INSON INTELLEKTI VA KREATIV FIKRLASHNING SIRLI QIRRALARI

Chalayeva Zilola Qo‘yli qizi

*Chirchiq davlat pedagogika Turizm fakulteti
Gid hamrohligi va tarjimonligi faoliyati yo‘nalishi
2-bosqich talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqola inson intellekti va kreativ fikrlashning o‘zaro bog‘liqligi, ularning psixologik asoslari va hayotdagi o‘rni haqida keng tahlil beradi. Maqolada IQ (aqliy koeffitsient), EQ (emotsional intellekt) kabi intellektning turli shakllari va ularning rivojlanish usullari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, kreativlikning psixologik mexanizmlari, uning shakllanishi va ijodiy fikrlashni rivojlantirishning samarali metodlari batafsil tushuntiriladi. Intellekt va kreativlikning kuchayishiga to‘siq bo‘ladigan omillar hamda ularni yengish yo‘llari haqida ham ma‘lumotlar berilgan. Maqola shaxsiy va professional rivojlanish uchun intellektual va ijodiy salohiyatni qanday oshirish mumkinligini o‘rganishga yordam beradi.*

Kalit so‘z: *Inson intellekti, kreativlik, IQ (aqliy koeffitsient), EQ (emotsional intellekt), shaxsiy rivojlanish, fikrni rivojlantirish, kreativ fikrlash, psixologiya, yaratuvchanlik, intellektual salohiyat, mantiqiy fikrlash, o‘zgartirish va yaratish, o‘ng osti*

Abstract: *This article provides a broad analysis of the relationship between human intelligence and creative thinking, their psychological foundations and their role in life. The article examines different forms of intelligence, such as IQ (intelligence quotient), EQ (emotional intelligence), and ways of their development. Also, the psychological mechanisms of creativity, its formation and*

effective methods of developing creative thinking are explained in detail. Information is also given about the factors that hinder the growth of intelligence and creativity and ways to overcome them. The article helps to learn how to increase intellectual and creative potential for personal and professional development.

Keywords: *Human intelligence, creativity, IQ (intelligence quotient), EQ (emotional intelligence), personal development, thought development, creative thinking, psychology, creativity, intellectual potential, logical thinking, change and create, right under*

Kirish

Inson ongining eng ajoyib va sirli jihatlaridan biri – bu uning intellektual va ijodiy salohiyatidir. Inson intellekti faqat aqliy koeffitsient (IQ) bilan cheklanmaydi, balki emotsional intellekt (EQ) va kreativ fikrlash kabi murakkab va boy jihatlar bilan ham boyitiladi. Bularning barchasi insonning nafaqat o‘zi uchun, balki atrofdagi dunyo bilan muvaffaqiyatli muloqot o‘rnatish va yangi imkoniyatlarni yaratishda qanday rol o‘ynashini belgilaydi.

IQ – bu odamning mantiqiy fikrlash, masalalarni hal etish va bilimlarni o‘zlashtirish qobiliyati, lekin bu faqat bir tomonlama qarashdir. Hamma insonlar bir xil intellektual salohiyatga ega bo‘lishi mumkin, ammo ular o‘zlarini boshqarish va boshqalar bilan munosabat o‘rnatish uchun boshqa ko‘nikmalarga ham ega bo‘lishi kerak. Bu ko‘nikmalar emotsional intellekt (EQ) orqali rivojlanadi. EQ, o‘z navbatida, hissiyotlarni tushunish va boshqarish, boshqalar bilan samarali aloqada bo‘lish qobiliyatini anglatadi. Shuning uchun intellektual muvaffaqiyatlarga erishishda faqat mantiqiy fikrlash emas, balki hissiy ong va boshqaruv ham muhim ahamiyatga ega.²⁷

Kreativlik – bu odamning yangi g‘oyalar yaratish, an’anaviy fikrlashdan chiqib ketish va mavjud imkoniyatlarni kengaytirish qobiliyatidir. Bu ijodiy jarayon, insonning yirik yoki kichik yangiliklar kiritish orqali dunyoni yangicha ko‘rish va tushunishga imkon yaratadi. Kreativ fikrlash, odatda, ong osti jarayonlari orqali shakllanadi, chunki ko‘plab innovatsion g‘oyalar va fikrlar bevosita ong osti qismidan kelib chiqadi. Yaratgan har bir yangi g‘oya, fikr yoki yechim insonning ichki ijodiy salohiyatini ko‘rsatadi.

²⁷ Bolta o‘g‘li S. B. SOTSIAL INTELLEKT SHAXS KAMOLOTINI TA’MINLASHINING PSIXOLOGIK DETERMINANTI //Ta’limning zamonaviy transformatsiyasi. – 2023. – T. 2. – №. 1. – C. 1098-1102.

Intellekt va kreativlikni rivojlantirish jarayoni o‘ziga xos usullarni talab qiladi. Mantiqiy fikrlashni kuchaytirish uchun bilimlarni kengaytirish, yangi vaziyatlar yuzasidan fikrlash va analitik yondashuvlarni o‘rganish muhimdir. Kreativlikni rivojlantirish esa erkin fikrlash, yangi tajribalar olish, ko‘p kitob o‘qish va boshqa madaniyatlarga ochiq bo‘lish orqali amalga oshiriladi. Ijodiy fikrlarni rivojlantirishning eng samarali usuli – bu mantiqiy va ijodiy fikrlashni birlashtirishdir.²⁸ Intellekt va kreativlikning sirli qirralarini ochish, nafaqat shaxsiy rivojlanish, balki butun jamiyatni rivojlantirishga ham yordam beradi. Ular birgalikda ishlashga boshlaganda, inson o‘zining cheksiz imkoniyatlarini ochadi. Kichik bir o‘zgarishdan boshlab, inson o‘z hayotini yanada boy va mazmunli qilish yo‘lida katta qadamlar tashlaydi. Insoniyatning eng yuksak yutug‘i – bu uning cheksiz fikrlash va yaratish qobiliyati. Intellekt va kreativlik hayotning turli jabhalarida yuksak natijalarga erishishda bosh omillardan biridir. Ammo ularning to‘liq imkoniyatlarini ochish ko‘pincha ongli harakatlar va amaliy bilimlarni talab qiladi.²⁹

Bugungi zamonaviy jamiyatda, odatda, IQ inson muvaffaqiyatining asosiy ko‘rsatkichi sifatida qaraladi. Ammo bu yondashuv bir qirrali. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, insonning emotsional intellekti (EQ) hayotiy maqsadlarga erishishda IQ bilan birdek muhim. Masalan, a‘lo darajadagi akademik bilimlarga ega bo‘lish muvaffaqiyat uchun yetarli emas, agar inson boshqalar bilan samarali muloqot qila olmasa yoki hissiyotlarini boshqara olmasa. EQ, insonning o‘z his-tuyg‘ularini boshqarish va atrofdagilarning his-tuyg‘ularini anglash qobiliyati, jamiyatda muvaffaqiyatli muloqot o‘rnatishning kalitidir.

Kreativlik esa inson ongining eng noyob tomonidir. Bu qobiliyat oddiy vaziyatlarga yangicha yondashish, mavjud resurslardan kutilmagan usulda foydalanish va yangilik yaratish bilan o‘z aksini topadi. Kreativlik, odatda, faqat san‘at yoki musiqaga xos deb qaraladi, lekin bu noto‘g‘ri tushuncha. Har bir inson kreativ bo‘lishi mumkin: yangi biznesni boshlash, texnologik yangilik kashf qilish yoki hatto kundalik hayotda muammolarga nostandart yondashish orqali.

Kreativ fikrlashning birinchi qoidasi – bu ochiq va moslashuvchan ong. Ko‘pincha, ijodiy fikrlarning paydo bo‘lishiga ortiqcha qoidalar, tanqidiy fikrlar yoki jamiyat tomonidan o‘rnatilgan cheklovlar to‘sqinlik qiladi. Buning o‘rniga,

²⁸ Rahmiddinova A. D. EMOTSIONAL INTELEKTNING HAYOTDAGI MUVAFFAQIYAT VA PROFESSIONAL SOHADAGI AHAMIYATI //YIL TADQIQOTCHISI-2024. – 2025.

²⁹ Ruzmetova D. K. MODERN METHODS AND APPROACHES TO TEACH ENGLISH GRAMMAR FOR EFL STUDENTS //Academic research in educational sciences. – 2024. – T. 5. – №. CSPU Conference 1. – C. 405-408.

erkin fikrlash va yangi g‘oyalarni sinovdan o‘tkazish orqali inson o‘zining ijodiy salohiyatini ochishi mumkin. Shuningdek, kreativlik ko‘pincha ong osti faoliyatiga bog‘liq bo‘lib, orzular, tasavvur yoki to‘satdan paydo bo‘ladigan ilhom orqali yuzaga chiqadi. Intellectual va kreativ imkoniyatlarni rivojlantirish oson bo‘lmasa-da, u inson hayotini o‘zgartirish qobiliyatiga ega. Masalan, mantiqiy fikrlash uchun turli xil muammolarni hal qilish, matematik masalalar yechish yoki o‘yinlar orqali miyani mashq qilish mumkin. Kreativlik esa turli sohalarida yangi tajribalar olish, san‘atga qiziqish, yozuv yoki boshqa ijodiy faoliyatlar bilan shug‘ullanish orqali rivojlantiriladi. Shuningdek, intellekt va kreativlikning rivojlanishi uchun ijobiy muhitning ahamiyati katta. Innovatsion fikrlarni qo‘llab-quvvatlaydigan va tanqid qilishdan ko‘ra ilhomlantiradigan atrof-muhit insonning o‘z qobiliyatlarini yanada kengaytirishiga yordam beradi. Bu jarayonda kichik odatlar ham katta rol o‘ynaydi. Masalan, har kuni yangi bilim olish, kundalik ishlarni yangicha yondashuv bilan bajarish yoki fikrlarni yozib borish intellektual va kreativ salohiyatni sezilarli darajada oshiradi.

Kreativlik va intellektning eng yuksak ko‘rinishi – bu insonning o‘z hayotini ijobiy tomonga o‘zgartira olish qobiliyati. Hayotda uchraydigan muammolar va qiyinchiliklarni imkoniyatga aylantirish, ulardan saboq olish va yangi ufqlarni ochish ijodiy va intellektual fikrlashning ajralmas qismidir. Bugungi dunyoda texnologiyalar va sun‘iy intellekt rivojlanayotgan bir paytda insonning ijodiy qobiliyati yanada katta ahamiyat kasb etmoqda. Kompyuterlar va mashinalar mantiqiy muammolarni hal qilishda mukammallikka erishgan bo‘lsa-da, inson ongining kreativlikka asoslangan ilhom manbai hali ham o‘zgarmas qiymatga ega. Demak, shaxsiy rivojlanish uchun intellekt va kreativ fikrlash qobiliyatlarini uyg‘unlashtirish hozirgi zamonda har qachongidan muhimroqdir.

Mashhur psixologlar R.Kettel va J.Xormlar esa intellektni ikki (2) ta tarkibiy qismdan iborat ekanligini takidlaydilar hamda ularning mohiyatini tushuntirib berishga harakat qiladilar:

1. Flyuidlashgan intellekt.
2. Kristallashgan intellekt.³⁰

Flyuidlashgan intellekt inson faoliyatining deyarli xar bir jabhalarida ko‘zga tashlanib, dastavval u ilk bolalik davrida yorqinroq namoyon bo‘ladi, keyinchalik esa asta-sekin inson ruhiyatiga singib boradi. Flyuidlashgan intellekt tarkibi go‘yoki nasldan-naslga meros tariqasida otadi. Kristallashgan intellekt tarkibi esa

³⁰ Rahmonova H. S. K., Ruzmetova D. K. THE EFFECTIVENESS OF TEACHING ENGLISH IN EDUCATIONAL MANAGEMENT FACULTY: A COMPARATIVE STUDY OF DIFFERENT APPROACHES //Academic research in educational sciences. – 2024. – T. 5. – №. CSPU Conference 1 Part 2. – C. 46-49.

hayot davomida ontogenezda orttirilgan ko‘nikmalardan tashkil topadi. Atoqli psixolog J.Gilfordning (1959-yil) intellekt strukturasini o‘rganishga yo‘naltirilgan tadqiqotlari ayniqsa qiziqarlidir. Gilford intellektning 120 (bir yuz yigirma) ga yaqin faktor (omili) ni ajratib ko‘rsatadi. Gilford o‘zining kubik modelida tafakkur olchamlaridan (operatsiyalar: bilish funksiyasi, xotira, divergent va konvergent tafakkur, baholash), mazmun: obrazli, belgili, semantik, xulqiy; natija: elementlar, darajalar, aloqa, munosabat, tizim (sistema), o‘zgartirish; islohot: qo‘llash, tatbiq qilish (kelib chiqqan holda 120 ta o‘ziga qobiliyat turlarini ajratib berishga harakat qiladi.³¹

Mazmun bizning biron-bir narsa haqida o‘ylashimiz. Operatsiya qanday tarzda o‘ylayotganligimiz. Natija bu aqliy harakatlarimiz nimalarga olib keladi, yani aqliy harakatimiz natijasi). Gilford divergent va konvergent tafakkur turlari negizida ijodiy tafakkur yotishini dalillab beradi. Psixologiya fanida intellekt tataqqiyoti muammosi ham juda qiziqarli nazariyalar kelib chiqishiga sabab boldi. Biz quyida ularni ayrimlariga to‘xtalib otamiz. Atoqli fransuz psixologik maktab namoyondasi Robining fikricha, inson psixologik jihatdan taraqqiy etish jarayonida u o‘zini qurshab turgan barcha obyektlarni ozlashtirib boradi va ular togrisida bazi tasirlar, tasavvurlarni umumlashtirish, deydi. Uning mulohazasiga ko‘ra, idrok ko‘lamining kengayishi bilimning siljishi, diqqatni bir davrning o‘zida bir necha obyektga qarata olishi - inson psixologik taraqqiyotiga olib keladi. Uning taraqqiyotini 3 ta bosqichga ajratadi:

1. **Imitatsiya** (tashqi taqlid)

2. **Identifikatsiya** (o‘quvchining bilimlarini o‘zida singdirish, unig shaxsiy fazilarlari, xususiyatlarini o‘zlashtirib borish)

3. **Refleksiya** (inson o‘zini-o‘zi anglagan holda bo‘lgusi faoliyatini amalga oshirish, muayyan rejalar tuzish, ularni hayot va faoliyatga tatbiq etish.³²

Fikr yoki g‘oya – bu aqlimizning ijod faoliyati mahsuli. Aqlimizda turli muammolarning yechimi yoki yangiliklar haqida fikrlar tug‘iladi. Fikrlar odatda, biror hayotiy muammo yechimini izlash jarayonida shakllanadi. Biror bir vazifa haqida o‘ylaganda yoki biror qiyin vaziyatga tushganda inson fikrlashga majbur bo‘ladi. Ba’zi hollarda insonda istamagan holda ajoyib fikr tug‘ilishi mumkin. Shaxsda kreativlik sifatlarini rivojlantirish uchun dastlab bu tushunchaning mazmunini bilish lozim. Kreativlik inglizcha “create” so‘zidan olingan bo‘lib, “yaratish” ma’nosini bildiradi. Kreativlik deganda insonning yangilik yaratish,

³¹ <https://mv-vatanparvar.uz/366/>

³² Akmalxonov S. F. A. ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A VIRTUAL ASSISTANCE TO ENGLISH TEACHERS //European Science Methodical Journal. – 2024. – T. 2. – №. 6. – C. 339-344.

muammolarni yechishga qaratilgan ijodiy qobiliyati tushuniladi. Uning tag zahirida beqiyoslik, amaliylik, noodatiylik va erkinlik yotadi. Shuningdek, kreativ fikrlash muayyan masala yuzasidan har tomonlama fikrlash, bir nuqtaga turli rakursdan yondashishni anglatadi. Shaxsda kreativlik sifatlarini rivojlantirish, kreativ bo‘lish uchun kishi ko‘proq kreativ insonlar bilan muloqot qilishi va hamisha izlanishda bo‘lishi lozim. Har qanday ko‘nikmani shakllantirish mumkin bo‘lganiday, kreativ fikrlash qobiliyati yoki ko‘nikmasini rivojlantirish mumkin. Bu o‘quvchilarni noodatiy tarzda fikrlashga yordam beradi.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda inson intellekti va kreativ fikrlash – bu bizning hayotimizni shakllantiruvchi va boyituvchi eng muhim imkoniyatlardir. Intellekt bizga mantiqiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko‘nikmasini beradi, kreativlik esa mavjud sharoitlarda yangi yondashuvlar va echimlarni kashf etish imkonini yaratadi. Ular birgalikda ishlaganda, inson hayotida ulkan o‘zgarishlarni amalga oshirish qudratiga ega bo‘ladi. Intellekt va kreativlik bir-birini to‘ldiradi. Mantiqiy fikrlash bizga aniq yo‘nalish va aniqlik beradi, ijodiy yondashuv esa o‘ziga xoslik va moslashuvchanlikni ta‘minlaydi. Shuning uchun ularni rivojlantirish nafaqat shaxsiy hayotimizda, balki jamiyat rivojlanishida ham asosiy omil hisoblanadi. Bugungi zamonaviy dunyo tez sur‘atlarda o‘zgarayotgan bir paytda, inson intellektual va ijodiy salohiyatining chegarasiz imkoniyatlariga tayanadi. Sun‘iy intellekt va texnologiyalar insonning oddiy intellektual vazifalarini yengillashtirsa-da, haqiqiy kreativlik va ilhom faqat inson ongi orqali yuzaga chiqadi. Bu shuni anglatadiki, har bir inson o‘zida mavjud bo‘lgan intellekt va kreativ salohiyatni rivojlantirsa, o‘z hayotini nafaqat yaxshilaydi, balki jamiyatga ham beqiyos hissa qo‘shadi. Biroq intellekt va kreativlikni rivojlantirish uchun qat‘iyat, sabr va doimiy mashqlar talab etiladi. Bu jarayon kichik odatlar va muntazam amaliyotlar orqali amalga oshadi: yangi bilim olish, yangicha fikrlashga harakat qilish, ijodkorlik bilan shug‘ullanish va o‘z-o‘zini tahlil qilish. Har bir inson o‘z imkoniyatlarini rivojlantirish uchun kundalik hayotida ijodiy yondashuvni qo‘llab, yangi yutuqlarga erisha oladi. Hayotning haqiqiy ma‘nosi – bu o‘z imkoniyatlaringizni ochish va ulardan foydalanishdir. Intellekt va kreativlikni uyg‘unlashtirish, hayotni yanada mazmunli, boy va qiziqarli qiladi. Bugun kichik bir qadam tashlash, ertangi katta o‘zgarishlar uchun asos bo‘lishi mumkin. O‘z qobiliyatlaringizni rivojlantirish uchun hech qachon kech emas – bugun boshlang va o‘z kelajagingizni ijodiy va aqlli qarorlar bilan qurib borishni davom eting!

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xo‘jamatova X. M. IJTIMOIIY ONGNI SHAKLLANTIRISHDA EMOTSIONAL INTELLEKTNING O‘RNI VA AHAMIYATI //Zamonaviy fan va ta’lim yangiliklari xalqaro ilmiy jurnal. – 2024. – T. 2. – №. 5. – C. 390-403.
2. Rahmiddinova A. D. EMOTSIONAL INTELLEKTNING HAYOTDAGI MUVAFFAQIYAT VA PROFESSIONAL SOHADAGI AHAMIYATI //YIL TADQIQOTCHISI-2024. – 2025.
3. Bolta o‘g‘li S. B. SOTSIAL INTELLEKT SHAXS KAMOLOTINI TA’MINLASHNING PSIXOLOGIK DETERMINANTI //Ta’limning zamonaviy transformatsiyasi. – 2023. – T. 2. – №. 1. – C. 1098-1102.
4. Ulug‘bekovich Q. B. INSON KAPITALI RIVOJLANTIRISH AHAMIYATI //PEDAGOG. – 2024. – T. 7. – №. 5. – C. 576-579.
5. Ruzmetova D. K. MODERN METHODS AND APPROACHES TO TEACH ENGLISH GRAMMAR FOR EFL STUDENTS //Academic research in educational sciences. – 2024. – T. 5. – №. CSPU Conference 1. – C. 405-408.
6. Akmalxonov S. F. A. ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A VIRTUAL ASSISTANCE TO ENGLISH TEACHERS //European Science Methodical Journal. – 2024. – T. 2. – №. 6. – C. 339-344.
7. Rahmonova H. S. K., Ruzmetova D. K. THE EFFECTIVENESS OF TEACHING ENGLISH IN EDUCATIONAL MANAGEMENT FACULTY: A COMPARATIVE STUDY OF DIFFERENT APPROACHES //Academic research in educational sciences. – 2024. – T. 5. – №. CSPU Conference 1 Part 2. – C. 46-49.
8. <https://mv-vatanparvar.uz/366/>

INKLYUZIV TA’LIMNING ZAMONAVIY MENEJMENTI

Xayrullayeva Dinora

*CHDPU Pedagogika fakulteti Maxsus pedagogika: Surdopedagogika
1-bosqich 24/1-guruh magistranti*

Annotatsiya. Taqdim etilgan maqola inklyuziv ta’limning aniq maqsadlari va vazifalaridan kelib chiqib, uning zamonaviy boshqaruvi va ta’limda inklyuziv ta’limning tutgan o‘rni haqida bayon etadi. Maqolada inklyuziv ta’limning muhim jihatlari va har bir o‘quvchi, talaba uchun yaratuvchi teng huquqli sharoitlari va imkoniyatlari, inklyuziv ta’limga zamonaga mos yangicha yondashuvlar yoritiladi. Har bir o‘rganuvchi maqola orqali qisqa va eng muhim